

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.01.003>

УДК 346.3

Сергій МИРОСЛАВСЬКИЙ, канд. юрид. наук, доц., доцент кафедри
права та публічного управління Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

 orcid.org/0009-0009-0855-8504

ЕЛЕКТРОННІ, ЦИФРОВІ, СМАРТДОГОВОРИ, «E-CONTRACTS» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВІ І ЗАКОНОДАВСТВІ

Ключові слова: господарський договір, електронний договір, цифровий договір, «e-contract», смартдоговір, платформа блокчейн, укладення договору, виконання договору.

У статті на основі аналізу засадничих положень про господарський договір з'ясовано і наведено сучасне розуміння електронних, цифрових договорів, «e-contracts» і смартдоговорів, визначено співвідношення між собою та схарактеризовано їх особливості, важливі для практичної діяльності учасників. Наукова новизна полягає у дослідженні особливостей сучасних видів господарських договорів, які укладаються за допомогою сучасних комп'ютерних програм та цифрових технологій. Визначено місце таких договорів у певній ієрархії, тобто співвідношення між собою у межах особливостей ніших господарських договорів. Показано, що найширшим є поняття «електронний договір», легітимізоване Законом України «Про електронну комерцію», який укладається в електронній формі. Поняття «цифровий договір» поширення в Україні не отримало, може використовуватися неофіційно як синонім або підвид електронного договору. Наведено приклади суміжних понять із прикметниками «електронний» та «цифровий». Смартдоговір та «e-contract» досить поширені та є підвидами електронного договору і потребують легітимації спеціальним законодавством України. «E-contract» укладається у мережі Інтернет для здійснення господарсько-торговельної діяльності; під час укладення сторони узають одна одну і підписують договір електронними цифровими підписами або в інший спосіб. Смартдоговір існує у формі програмного коду, імplementованого на платформі блокчейн, та забезпечує автономність і самовиконання умов такого договору у разі настання заздалегідь визначених у ньому обставин, а сторони не знають одна одну. Зроблено висновок, що поширене застосування у господарській практиці смартдоговору та «e-contract» має сприяти економії часу, фінансових та інших ресурсів учасниками договірних відносин.

Вступ. Відносини у сфері господарювання, зокрема у сфері підприємництва, виникають, змінюються і припиняються на основі різноманітних підстав. Господарські правовідносини можуть виникати

Цитування: Мирославський С. Електронні, цифрові, смартдоговори, «e-contracts» в українському праві і законодавстві. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 3—11. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.01.003>

й існувати між різними суб'єктами у сфері господарювання. Найчастіше господарські правовідносини виникають між двома та більше їх учасниками. У випадку наявності взаємних зобов'язань між учасниками правовідносин у сфері господарювання такі правовідносини можуть бути схарактеризовані як господарські зобов'язання, визначення яких надане у ч. 1 ст. 173 Господарського кодексу України від 16.01.2003 (далі ГК України). У навчальній і науковій літературі виділяють різні види господарських зобов'язань. Так, за підставами виникнення вони можуть бути договірними і позадоговірними; за співвідношенням прав і обов'язків сторін — однобічними і взаємними; залежно від визначеності предмета виконання — однооб'єктні й альтернативні; за характером взаємозв'язку одного з іншим — головні і додаткові; залежно від сукупності прав і обов'язків суб'єктів — прості і складні; за суб'єктним складом — двосторонні і з іншою кількістю осіб [1, с. 453]. Зрозуміло, що наведений перелік видів господарських зобов'язань, як і критеріїв їх виділення, не є вичерпним. Зазвичай учені і практики під час класифікації господарських зобов'язань, як у наведеному прикладі, першим критерієм визначають підстави виникнення, за яким господарські зобов'язання поділяються на договірні і позадоговірні. Другі є більшою мірою випадковими, спорадичними і непрогнозованими. А перші мають найбільше поширення в усіх галузях і сферах господарювання, є передбачуванішими та прогнозованішими. Господарські договори укладаються у різні способи між усіма, без винятку, учасниками відносин у сфері господарювання. Проте розвиток науково-технічного прогресу надає нові можливості для укладання і контролю якості та ефективності виконання господарських договорів, висуває вимоги до подальшого дослідження й систематизації різноманітних аспектів договірних відносин, удосконалення їх правового забезпечення. Це слід враховувати під час здійснення цього та інших наукових досліджень відносин, що виникають, змінюються і припиняються під час укладання, зміни і припинення господарських договорів.

Аналіз наукових джерел. Поширеність і різноманітність господарських договорів спричинили те що проблематика, пов'язана із укладенням, зміною та розірванням господарських

договорів, знайшла розгляд у роботах великої кількості вчених і практиків. Договірні відносини розглядалися у роботах значної кількості українських дослідників. Лише у межах науки господарського права протягом попередніх двадцяти років було захищено декілька дисертацій, зокрема таких науковців: О. Беяневич [2, 3], Ж. Білоус [4], О. Герасименко [5], О. Голіна [6], А. Жирун [7], Н. Загрішева [8], А. Макаренко [9], В. Мілаш [10], Ю. Серебрякова [11], О. Сукманова [12], В. Черешнюк [13], А. Чучковська [14]. Не меншу кількість дисертаційних робіт, присвячених виявленню і подоланню проблем у регулюванні договірних відносин, підготовлено у галузях цивільного, державного (конституційного), адміністративного права та теорії держави і права. Однак навіть новітні дослідження, проведені протягом попередніх двадцяти років, в основному присвячувалися подоланню класичних проблем, що постають перед учасниками договірних відносин. Різноманітні аспекти, пов'язані із можливістю укладення договорів за допомогою сучасних цифрових технологій, розширенням можливостей учасників договірних відносин, у роботах учених майже не висвітлюються. На це слід звернути увагу у дослідженні.

Методи дослідження. Постановка і досягнення цілі статті потребують застосування методологічної основи дослідження, що повинна спиратися на загальнонаукові і спеціальні методи пізнання. Під час підготовки статті були застосовані методи аналізу та синтезу, за допомогою яких виявлені особливості сучасних господарських договорів і надані окремі визначення. Застосування порівняльно-правового методу дало змогу відмежувати окремі новітні види сучасних договорів від класичних. Застосування методів абстракції і моделювання допомогло вийти за межі буденного, розробити і запропонувати нові категорії, виявити особливості та надати обґрунтовані висновки за допомогою аналітико-синтетичних методів.

Формулювання цілі роботи (постановка завдань). Ціллю роботи є: на основі аналізу основних положень про господарський договір з'ясувати і навести сучасне розуміння і визначити понятійний апарат електронних, цифрових договорів, «*e-contracts*» і смартдоговорів, визначити співвідношення між собою та схарактеризувати їх особливості, важливі для практичної діяльності учасників.

Результати дослідження. Договірні відносини є складними і важливими у господарському, цивільному та інших галузях права. Їхнє дослідження і розвиток триває багато тисячоліть. Процеси дослідження, як і удосконалення, є перманентними і тісно пов'язаними із розвитком цивілізації, досягненнями науки і техніки. Сучасний розвиток договірних відносин в Україні уже спирається на тисячолітній досвід попередників. Проблеми договірного забезпечення господарської діяльності в Україні, що піднімаються у роботах українських вчених, стосуються сучасних реалій. Усі проблеми, які можна було подолати за допомогою описаного досвіду вчених Давнього Риму, середньовічних держав (Київської Русі, Великого князівства Литовського, Руського, Жемайтійського, Речі Посполитої, італійських, німецьких держав), економічно розвинених держав нового часу (Великої Британії, США), СРСР — в основному вже подолані. А тому більше уваги треба звернути саме на новітні дослідження українських юристів (переважно проведені не раніше, ніж двадцять років тому). Ба більше, саме протягом попередніх двадцяти років відбулося і триває революційне застосування цифрових технологій у договірній сфері України. І саме ця частина договірного права залишається малодослідженою.

Загалом на можливість укладення договорів за допомогою різноманітних засобів зв'язку і телекомунікацій вчені і практики вказували одразу з моменту появи певних засобів комунікації. Однак у цих випадках спочатку електричні (починаючи з першої половини ХХ ст.), а пізніше електронні (з кінця 1980-х — початку 1990-х років) технології використовувалися не як чинник принципово нових за видом чи формою договорів, а як власне засіб комунікації, який просто допомагає заощадити час та гроші. І. Руденко вказував на це ще у 2001 р. [15]. Так, у лютому 2001 р. на зустрічі експертів «Електронна комерція і міжнародна юрисдикція» було порушено проблеми: 1) різниці між контрактами, укладеними онлайн, що виконуються офлайн, та контрактами, укладеними онлайн, що виконуються онлайн; 2) ідентифікації і локалізації сторін у договорі; 3) незастосування традиційних відмінностей між товарами та послугами для електронної торгівлі [15]. На думку названого дослідника, усі три проблеми викликані новими «товарами інфор-

маційного століття», як-то програмним забезпеченням, мультимедійними продуктами, базами даних, онлайнною інформацією [15]. Сьогодні із цих жодних проблем не виникає, оскільки правозастосовна практика визначила, що форма та зміст договорів не мають кардинальної різниці залежно від матеріальної чи нематеріальної форми товару, роботи чи послуги. Зараз інформаційні та комп'ютерні технології застосовуються не лише задля економії часу чи грошей, а як повноцінна мережа або майданчик здійснення господарської діяльності та укладання найрізноманітніших договорів.

У 2006 р. Н. Новицька вказувала, що розгляд питання про форму угод, укладених в електронному вигляді, становить інтерес для дослідження, а електронна форма договору являє собою вираження волі усіх учасників угоди шляхом складання електронного документа, що віддзеркалює зміст цієї угоди [16, с. 77]. Тобто тут електронні технології, по суті, замінювали собою папір, на якому раніше викладалися усі істотні умови договору. Застосування якихось принципово нових видів чи форм договорів не було передбачено, на початку 2000-х років ще тільки йшло становлення форми електронного договору, певною мірою відмінної від класичної.

Частина 1 ст. 5 «Електронний документ» Закону України від 22.05.2003 № 851-IV «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документ визнано документом, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включно з обов'язковими реквізами документа (обов'язкові дані в електронному документі, без яких він не може бути підставою для його обліку і не матиме юридичної сили). Тобто договір формується в електронному вигляді й укладається за допомогою мережі Інтернет, а юридична сила електронного документа не може бути заперечена винятково через те, що він має електронну форму, що вказано у ч. 1 ст. 8 «Правовий статус електронного документа та його копії» Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Цей Закон також містить визначення поняття «електронний документообіг», натомість визначень понять сучасних електронних договорів у ньому не передбачено.

Слід погодитися із українською дослідницею у тому, що у ГК України не вказано на

можливість використання електронної форми договору, проте ч. 7 ст. 179 містить бланкетну норму, згідно з якою господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України від 16.01.2003, з урахуванням особливостей щодо окремих видів договорів. Можливість укладення електронного договору передбачена ч. 1 ст. 207 Цивільного кодексу України, а отже, господарські договори можуть укладатися в електронному вигляді (у мережі Інтернет або інших інформаційно-телекомунікаційних системах) [17, с. 65–66].

Пунктом 5 ч. 1 ст. 3 «Визначення термінів» Закону України від 03.09.2015 N 675-VIII «Про електронну комерцію» зазначено, що електронний договір — це домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків, оформлена в електронній формі. Тобто в електронному договорі, як і в класичному, бере участь двоє чи більше сторін. Не має вводити в оману формулювання завдання такого договору: встановлення, зміна або припинення цивільних прав і обов'язків. Очевидно, що розробкою, активним обговоренням і ухваленням названого Закону займалися вчені і практики, які стоять на позиціях жорсткого розділення відносин у суспільстві на цивільно-правові та адміністративні, а також входженням відносин у сфері економіки до складу цивільно-правових відносин. Основною відмінністю електронного договору від класичного є його форма — електронна. Слід, тим не менше, підтримати розробників названого Закону України, які у п. 7 ч. 1 ст. 3 «Визначення термінів» надали визначення поняттю електронний правочин: як дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, здійснена з використанням інформаційно-комунікаційних систем. Тобто тут законотворцем цілком виправдано та розмежовано поняття договору і правочину. Стало чітко зрозуміло, що договір і правочин не є навіть синонімічними категоріями.

Загальні правила укладення електронних договорів визначено у відповідній ст. 11 «Порядок укладення електронного договору» Закону України «Про електронну комерцію». Оскільки істотні умови договору залежать від його виду та домовленості сторін, то інше найважливіше у названій статті зібрано у ч. 2, а саме

інформація про технологію (порядок) укладення договору; порядок створення та накладання електронних підписів сторонами договору; можливість та порядок внесення змін до умов договору; спосіб та порядок схвалення пропозиції укласти електронний договір (акцепту) тощо.

С. Черкашин та В. Мілаш дійшли висновку, що для укладення електронного договору: 1) або один суб'єкт розміщує публічну оферту на сервері, підключеному до мережі Інтернет, а другий суб'єкт заповнює форму договору та належним чином підписує; 2) або сторони підписують договір за допомогою електронного обміну даними після узгодження усіх його істотних умов та підтверджують записом у комп'ютері, завіреним цифровим підписом [18, с. 89]. В обох випадках потрібне узгодження істотних умов, передбачених для договорів певних видів. Тому визначальну роль відіграють співробітники суб'єктів господарювання — сторін або потенційних сторін електронного договору. Проте із розвитком науково-технічного прогресу роль людини у процесах укладення та виконання договорів знижується на користь підвищення ролі комп'ютерних програм або так званого штучного інтелекту. Так, на прикладі страхового договору за допомогою технології штучного інтелекту можна не лише укласти договір страхування, але і розпізнати шахрайські дії страхувальника під час отримання заяви на страхування; у разі настання страхового випадку — прозоро подати розрахунки щодо визначення суми страхового відшкодування; у разі відсутності страхової події — пролонгувати договір; обирати з наявних методик найоптимальнішу методику оцінки ризику, розробити нові тарифні класи [19].

Суміжної із електронним договором категорії «цифровий договір» також не визначено. У науковій літературі це поняття теж досліджено недостатньо глибоко. У дисертаційній роботі, підготовленій 2020 р., виводиться поняття цифрового контенту як узагальнювальний термін, який найчастіше застосовують для опису та характеристики створених цифрових об'єктів, розповсюдження мультимедійних товарів у цифровій сфері, даних, згенерованих і поширених у цифровій формі, а також позначення вбудованого програмного забезпечення, необхідного для виконання товаром своїх функцій [20, с. 59]. Очевидно, що попри наве-

дене широке визначення, договір не підпадає під визначення цифрового контенту. На підтвердження авторка наведеного визначення, вишукує договірну конструкцію постачання цифрового контенту [20, с. 89—108].

Можна дійти попереднього висновку, що термін «цифровий договір» відсутній у нормативній базі України та не використовується у науковій і навчальній літературі. Прикметник «цифровий» застосовується на позначення термінів «цифрова економіка», «цифровий об'єкт», «цифрова форма», «цифровий контент». На противагу йому нормативно і доктринально поширеним є термін «електронний договір», а також терміни «електронна комерція», «електронна торгівля», «електронний документ», «електронний документообіг», «електронний правочин», «електронна угода», «електронні носії», «електронний акцепт», «електронний цифровий підпис», «електронне повідомлення», «електронні послуги», «електронні комунікації», «електронна форма договору» тощо. На підкріплення такої позиції слід навести пропозицію О. Вінник щодо розробки та ухвалення Кодексу цифрової економіки чи закону про цифрову економіку, де були б кодифіковані ключові положення щодо цифрової економіки, а саме: визначення понять «цифрова / електронна економіка», «електронний бізнес», «електронна комерція», «електронний договір», «електронні послуги», «електронний Уряд», «електронні уповноважені органи», «електронний обмін інформацією», «інтернет-магазин», «споживачі електронних послуг», «електронні комунікації» тощо [21, с. 130]. Як видно, серед іншого, дослідницею у межах запровадження проєкту цифрової економіки пропонується легітимізувати поняття електронного договору. Очевидно, що є доцільним використання усталеного та легітимізованого у Законі України «Про електронну комерцію», а потенційно і в інших нормативних актах, поняття «електронний договір».

Поняття «смартдоговір» має свої особливості і вимагає до себе уваги. І. Верес наводить погляди на смартдоговір: як на програмний код або договір, який існує в формі програмного коду, що імплементовано на платформі блокчейн, який забезпечує автономність і самовиконання умов такого договору у разі настання заздалегідь визначених у ньому обставин [22, с. 16]; як на автоматизовану систему, що діє

зادля виконання договору, укладеного в іншій формі (автоматизовані системи, спрямовані на виконання договорів, сьогодні широко застосовуються банками, телекомунікаційними операторами тощо) [22, с. 16; 23 с. 92]; як на інноваційну форму контрактів, укладення, виконання та припинення яких відбувається з використанням мережевих комп'ютерних програмних та/або програмно-апаратних засобів, що мають взаємозв'язок з фізичними або цифровими об'єктами, за участю або без участі людини, що вимагає проведення системних і комплексних правових досліджень у рамках цивільного, фінансового та інформаційного права [22, с. 17; 24, с. 39]. Очевидно, що останнє визначення, у випадку участі людини в укладенні договору, навряд чи взагалі можна вважати договором. А всі інші ознаки вказують на особливості смартдоговору порівняно з електронним та класичним договором.

На основі свого досліджування, І. Верес пропонує під смартдоговором вважати договір, який укладається в електронній формі, і в якому сторони закріплюють істотні умови договору, який може бути візуально сприйнятий та набирає чинності з моменту компіляції програмного коду та розміщення в *Ethereum* або іншій системі [22, с. 17]. Вважаємо, що точніше смартдоговір можна визначити з урахуванням ознак, наведених у попередньому абзаці.

На нашу думку, точніше суть смартдоговору передають українські дослідниці, які пропонують легітимізувати смартдоговір: або через визначення його як окремого виду договору, внаслідок чого смартдоговір отримує забезпечення правовим захистом та надасть можливість пред'являти як доказ програмний код смартугоди; або через фіксацію у законодавстві, що смартдоговір — це спосіб закріплення домовленостей між учасниками підприємницької діяльності та/або майнових і немайнових відносин, які укладаються з використанням технологій блокчейн з метою заощадження часу, фінансових коштів і технічних засобів [25, с. 143]. Розвинутий аналіз цих та інших пропозицій призводить до таких висновків: смартдоговір є окремим видом ширшої категорії договорів — електронних договорів; одночасно смартдоговір є певною прогресивною технологією запису через цифровий код інформації, яка загалом притаманна класичним договорам, що записана і зберігається у ком-

п'ютерній мережі з використанням технології блокчейн. У такому випадку смартдоговір можна вважати як особливим видом особливих договорів — електронних договорів, так і специфічним спрощеним способом укладення договорів, схожих із договорами приєднання. Останнє підтверджується тим, що укладення смартдоговору відбувається зацікавленою стороною через погодження у комп'ютерній мережі на уже виставлені запропоновані умови цього договору (оферту) першої сторони. А друга, зацікавлена сторона, на відміну від, наприклад, договору купівлі-продажу товару за допомогою торговельної платформи з оголошеннями у мережі Інтернет, не знає і за відсутності бажання в ініціатора договору навіть теоретично не зможе дізнатись умов договору. Згадувана вище І. Слободська у пізнішій роботі вводить термін «*e-contract*» без наведення визначення, який суб'єкти підприємництва укладають у мережі Інтернет і який містить електронні дані, що ідентифікують осіб та їх намір в укладанні цього «*e-contract*» [26]. Очевидно, що «*e-contract*» є синонімом терміну «електронний договір».

Поняття «смартконтракт» як різновид угоди в формі закодованих математичних алгоритмів, укладення, зміна, виконання і розірвання яких можливо лише з використанням комп'ютерних програм і технологій розподіленого реєстру (платформа блокчейн) в межах мережі Інтернет, наводиться у роботі українських дослідників [23, с. 91]. Наведене поняття підтверджує наші попередні висновки стосовно можливості укладення, зміни, виконання і розірвання угод лише за посередництва комп'ютерних програм на платформах блокчейн.

Висновки. Отже, на основі аналізу положень законодавства та наукової літератури про господарський договір, електронний договір, цифровий договір, «*e-contract*», смартдоговір та суміжних категорій визначено особливості кожного із наведених понять, співвідношення між собою та основні ознаки. Поняття електронного договору є широким і легітимоване у Законі України «Про електронну комерцію». Його відмінність від класичних договорів полягає лише в оформленні в електронному вигляді. Відповідні комп'ютерні програми розроблено і записано за допомогою цифрових кодів. Але поняття «цифровий договір» легітимації і поширення в Україні не отримало (авторитетними вчени-

ми пропонується однією із основних складових Кодексу цифрової економіки чи закону про цифрову економіку обрати поняття «електронний договір», а не «цифровий договір»), а в протилежному випадку це поняття стало б складовою поняття «електронний договір». Так само окремим видом електронного договору можна вважати нині поширений у господарсько-торговельній діяльності «*e-contract*».

Поняття «смартдоговір» заслуговує на легітимацію господарським законодавством України. Його можна розглядати як особливий вид електронного договору, що існує у формі програмного коду, імплементованого на платформі блокчейн, та забезпечує автономність і самовиконання умов такого договору у разі настання заздалегідь визначених у ньому обставин.

Також смартдоговір можна вважати специфічним спрощеним способом укладення договорів, схожих із договорами приєднання. За цим договором права сторін дотримуються, обов'язки сторонами виконуються, а сторони одна одну не знають. Сторони «*e-contract*» узнають одна одну під час його укладення. Багато у чому іншому смартдоговір та «*e-contract*» схожі й обидва є видами електронного договору. Поширене застосування у господарській практиці смартдоговору та «*e-contract*» має сприяти економії часу, фінансових та інших ресурсів учасниками договірних відносин.

Перспективи подальших розвідок. Окрім названих на початку статті авторів дисертаційних робіт, дослідженню різноманітних аспектів правового регулювання договірних відносин присвячували наукові праці різного рівня й інші українські вчені. Систематизація їх робіт, виявлення малодосліджених сфер у договірному праві, особливо у частині застосування досягнень науки і техніки, мають сприяти удосконаленню договірного забезпечення господарської діяльності, а отже — і підвищенню її ефективності. На це мають спрямовуватися чергові наукові розвідки. Також вітчизняні дослідники справедливо називають серед недоліків у правовому регулюванні господарської діяльності у сфері електронної комерції невизначеність усіх важливих умов електронного договору, що мають бути обов'язково включені до його змісту [27, с. 284]. Подолання таких недоліків також потребує проведення нових наукових пошуків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарське право: навч. посібник у схемах і таблицях. За заг. ред. Шелухіна М.Л., Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 616 с.
2. Беляневич О.А. Господарський договір та способи його укладення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 1999. 180 с.
3. Беляневич О.А. Теоретичні проблеми господарського договірного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 569 с.
4. Білоус Ж.А. Дійсність господарських договорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
5. Герасименко О.О. Забезпечення виконання господарських договорів з реалізації продукції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2004. 20 с.
6. Голіна О.В. Господарсько-правова інституціоналізація договорів про надання послуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2016. 212 с.
7. Жирун А.В. Правові засади визначення умов господарського договору: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2016. 20 с.
8. Загіршева Н.В. Господарський договір у сфері трансферу технологій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2018. 249 с.
9. Макаренко А.В. Правове регулювання концесійно-договірних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2015. 17 с.
10. Мілаш В.С. Комерційний договір у господарському праві: теоретичні проблеми становлення та розвитку: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2008. 430 с.
11. Серебрякова Ю.О. Договір оренди державного та комунального нерухомого майна: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2008. 23 с.
12. Сукманова О.В. Господарський договір про надання консультаційних послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2005. 20 с.
13. Черешнюк В.М. Правове регулювання укладення і виконання господарських договорів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2007. 19 с.
14. Чучковська А.В. Правове регулювання господарських договорів, що вчиняються через мережі електрозв'язку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2004. 20 с.
15. Руденко І. Заклучення договорів посредством Інтернету. *Юридическая практика*. 10 окт. 2001 г. № 41. С. 11.
16. Новицька Н. Електронний документообіг та електронний цифровий підпис як елементи інформаційної культури. *Правова інформатика*. 2006. № 4 (12). С. 76—81.
17. Кучаковська Н. Правове регулювання укладення електронних господарських договорів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 6. С. 62—74.
18. Черкашин С.В., Мілаш В.С. Окремі аспекти укладення електронного договору. *Право і суспільство*. 2016. № 3. Ч. 2. С. 87—91.
19. Попова Л.В. Сучасні тенденції розвитку цифрових технологій у страхуванні. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02>
20. Стахира Г.М. Цивільно-правове регулювання обігу цифрового контенту: дис. ... д-ра філос.: 081 — Право. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 232 с.
21. Вінник О.М. Нормативно-правове регулювання відносин у сфері цифрової економіки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2018. № 2. С. 124—135.
22. Верес І. Правова природа смарт-договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 15—18.
23. Мамчур Л., Недибалюк О. Цивільно-правові реалії допустимості використання смартконтракту у договірних відносинах. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2 (12). С. 90—94.
24. Баранов О.А. Інтернет речей (ІоТ): правові проблеми застосування розумних контрактів. *Інформація і право*. 2017. № 4 (23). С. 26—40.
25. Слободська І.А., Ткаченко В.В. *Smart-contract*: інновація договірного права чи вигадка цифрового середовища? *Юридичний вісник*. 2021. № 4 (61). С. 137—143. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.61.16361>
26. Слобовська І.А., Процько В.М. Правове забезпечення електронних договорів в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 2 (67). С. 189—195.
27. Петруненко Я.В., Сиротко М.В., Тройніков В.В. Правове регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Випуск 79. Ч. 1. С. 278—285. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.47>

Надійшла 15.02.2024

REFERENCES

1. Hospodarske pravo: navch. posibnyk u skhemakh i tablytsiakh. Za zah. red. Shelukhina M.L. Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, 2006. 616 p. [in Ukrainian].
2. Belianevych O.A. Hospodarskyi dohovir ta sposoby yoho ukladennia: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 1999. 180 p. [in Ukrainian].
3. Belianevych O.A. Teoretychni problemy hospodarskoho dohovirnoho prava: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2006. 569 p. [in Ukrainian].
4. Bilous Zh.A. Diisnist hospodarskykh dohovoriv: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 2005. 20 p. [in Ukrainian].
5. Herasymenko O.O. Zabezpechennia vykonannia hospodarskykh dohovoriv z realizatsii produktsii: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2004. 20 p. [in Ukrainian].
6. Holina O.V. Hospodarsko-pravova instytutsializatsiia dohovoriv pro nadannia posluh: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 2016. 212 p. [in Ukrainian].
7. Zhyrun A.V. Pravovi zasady vyznachennia umov hospodarskoho dohovoru: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2016. 20 p. [in Ukrainian].
8. Zahrisheva N.V. Hospodarskyi dohovir u sferi transferu tekhnolohii: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2018. 249 p. [in Ukrainian].
9. Makarenko A.V. Pravove rehuliuвання kontsesiino-dohovirnykh vidnosyn: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2015. 17 p. [in Ukrainian].
10. Milash V.S. Komertsiiinyi dohovir u hospodarskomu pravi: teoretychni problemy stanovlennia ta rozvytku: dys. ... dokt. yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 2008. 430 p. [in Ukrainian].
11. Serebriakova Yu.O. Dohovir orendy derzhavnoho ta komunalnoho nerukhomoho maina: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2008. 23 p. [in Ukrainian].
12. Sukmanova O.V. Hospodarskyi dohovir pro nadannia konsultatsiinykh posluh: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2005. 20 p. [in Ukrainian].
13. Cheresniuk V.M. Pravove rehuliuвання ukladennia i vykonannia hospodarskykh dohovoriv: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2007. 19 p. [in Ukrainian].
14. Chuchkovska A.V. Pravove rehuliuвання hospodarskykh dohovoriv, shcho vchyniautsia cherez merezhi elektrozviazku: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2004. 20 p. [in Ukrainian].
15. Rudenko I. Zakljuchenie dogovorov posredstvom Interneta. *Juridicheskaja praktika*. 10 okt. 2001 g. No. 41. P. 11 [in Russian].
16. Novytska N. Elektronnyi dokumentoobih ta elektronnyi tsyfrovyy pidpys yak elementy informatsiinoi kultury. *Pravova informatyka*. 2006. No. 4 (12). P. 76-81 [in Ukrainian].
17. Kuchakovska N. Pravove rehuliuвання ukladennia elektronnykh hospodarskykh dohovoriv. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 2016. No. 6. P. 62-74 [in Ukrainian].
18. Cherkashyn S.V., Milash V.S. Okremi aspekty ukladennia elektronnoho dohovoru. *Pravo i suspilstvo*. 2016. No. 3. Ch. 2. P. 87-91 [in Ukrainian].
19. Popova L.V. Suchasni tendentsii rozvytku tsyfrovyykh tekhnolohii u strakhuvanni. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: ekonomika ta upravlinnia*. 2022. No. 5. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-08-02> [in Ukrainian].
20. Stakhira H.M. Tsyvilno-pravove rehuliuвання obihu tsyfrovoho kontentu: dys. ... d-ra filoz.: 081 – Pravo. Ternopil: ZUNU, 2020. 232 p. [in Ukrainian].
21. Vinnyk O.M. Normatyvno-pravove rehuliuвання vidnosyn u sferi tsyfrovoy ekonomiky. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*. 2018. No. 2. P. 124-135 [in Ukrainian].
22. Veres I. Pravova pryroda smart-dohovoru. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. 2020. No. 9. P. 15-18 [in Ukrainian].
23. Mamchur L., Nedybaliuk O. Tsyvilno-pravovi realii dopustymosti vykorystannia smartkontraktu u dohovirnykh vidnosynakh. *Istoryko-pravovyy chasopys*. 2018. No. 2 (12). P. 90-94 [in Ukrainian].
24. Baranov O.A. Internet rechei (IoT): pravovi problemy zastosuvannia rozumnykh kontraktiv. *Informatsiia i pravo*. 2017. No. 4 (23). P. 26-40 [in Ukrainian].
25. Slobodska I.A., Tkachenko V.V. Smart-contract: innovatsiia dohovirnoho prava chy vyhadka tsyfrovoho seredovyscha? *Yurydychnyi visnyk*. 2021. No. 4 (61). P. 137-143. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.61.16361> [in Ukrainian].
26. Slobovska I.A., Protso V.M. Pravove zabezpechennia elektronnykh dohovoriv v Ukraini. *Yurydychnyi visnyk*. 2023. No. 2 (67). P.189-195 [in Ukrainian].
27. Petrunenko Ya.V., Syrotko M.V., Troinikov V.V. Pravove rehuliuвання elektronnoi komertsii v umovakh rozvytku tsyfrovoy ekonomiky v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii Pravo*. 2023. Issue 79. Ch. 1. P. 278-285. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.47> [in Ukrainian].

Received 15.02.2024

Serhii Myroslavskyi

Sumy Makarenko State Pedagogical University, Sumy, Ukraine

orcid.org/0009-0009-0855-8504

ELECTRONIC, DIGITAL, SMART CONTRACTS, "E-CONTRACTS" IN UKRAINIAN LAW AND LEGISLATION

The purpose of the article is, based on the analysis of the main provisions of the business contract, to find out and provide a modern understanding and to define the conceptual framework of electronic, digital contracts, "e-contracts" and smart contracts, to determine the relationship between them and to characterize their features, which are important for practical activities of the participants. Setting up and achieving the goal of the article requires the application of the methodological basis of the research, which should be based on general scientific and special methods of cognition. During the preparation of the article, the methods of analysis and synthesis were applied, with the help of which the features of modern business contracts are revealed and separate definitions are provided. The application of the comparative legal method made it possible to distinguish some of the latest types of modern contracts from classic ones and from each other. The use of abstraction and modeling methods made it possible to go beyond the ordinary, to develop and propose new categories, to identify peculiarities and, together with analytical and synthetic methods, to provide substantiated conclusions. The scientific novelty consists in the study of the peculiarities of modern types of economic contracts, which are concluded with the help of modern computer programs and digital technologies. The signature features of such modern contracts are determined, their place in a certain hierarchy is defined, in other words, the relationship with each other within the special niche of business contracts. On the basis of the analysis of the provisions on the business contract, electronic contract, digital contract, "e-contract", smart contract and related categories, the features of each of the above concepts, the relationship between them and the main features are determined. It is shown that the concept of "electronic contract" legitimized by the Law of Ukraine "On Electronic Commerce", which is concluded in electronic form, is the broadest. The concept of "digital contract" has not spread in Ukraine, it can be used unofficially as a synonym or a subtype of an electronic contract. Examples of related concepts with the adjectives "electronic" and "digital" are given. "Smart contract" and "e-contract" are quite common and are subtypes of an electronic contract and require legitimization by special legislation of Ukraine. "E-contract" is concluded on the Internet in the course of economic and commercial activity; during the conclusion, the parties recognize each other and sign the contract with electronic digital signatures or in another way. A "smart contract" exists in the form of a software code implemented on the Blockchain platform and ensures the autonomy and self-execution of the terms of such a contract in the event of the occurrence of predetermined circumstances, while the parties do not know each other. On the other hand, a "smart contract" can be considered a specific simplified way of concluding contracts similar to accession contracts. It was concluded that the widespread use of "smart contract" and "e-contract" in business practice should contribute to the saving of time, financial and other resources by participants in contractual relations.

Keywords: business contract, electronic contract, digital contract, "e-contract", smart contract, Blockchain platform, contract conclusion, execution of contract.